

แหล่งใต้ (8)

สมปราชญ์ อัมมะพันธ์¹

“แหล่งใต้” ฉบับนี้เรามาพูดถึงถึงคำพ้องเสียงและพ้องรูปของภาษาถิ่นใต้กับภาษากลางกันต่อเนาะครับ เพราะคำพ้องในลักษณะนี้มีอยู่มาก ซึ่งบางคำก็มีความหมายตรงกัน แต่บางคำก็มีความหมายผิดแผกแตกต่างกันออกไปอย่างน่าสนใจทีเดียว อย่างเช่นคำว่า

ทะ

คำว่า “ทะ” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นคำที่ใช้ในบทกลอน เป็นคำกริยา แปลว่า ปะทะ

ในภาษาถิ่นใต้ใช้คำว่า “ทะ” เป็นคำนาม หมายถึง “กระทะ” แล้วกร่อนเสียงหรือตัดเสียงมาเป็น “ทะ” คือ ภาชนะก้นเตี้ยปากผาย ใช้สำหรับหุงต้มและทอดนั่นเอง

ดังในประโยคที่ว่า

(ทต.) ทะตัวเอียดแรง สาวอ้อทอดปลาตัวนี้ไม่ได้

(ทก.) กระทะของคุณเล็กเกินไป สงสัยว่าจะทอดปลาตัวนี้ไม่ได้

นอกจากนี้ภาษาถิ่นใต้อาจใช้คำว่า “ทะ” เป็นคำกริยาในความหมายว่า พบ ประจันหน้า โดยไม่คาดคิด หรือชนกันได้เนาะครับ

ดังในประโยคที่ว่า

1. (ทต.) ผมไปบางกอก ผมทะเพื่อนคะ ลุยเสียเหม็ด

(ทก.) ผมไปกรุงเทพฯ ผมพบเพื่อน ๆ มากมายไปหมด

2. (ทต.) ลุงเท่งแกเดินไปนา แกทะเอา งูเห่าตัวเถ่าถ่า

(ทก.) ลุงเท่งแกเดินไปนา แกประจันหน้ากับงูเห่าตัวโตเข้าโดยไม่คาดคิด

3. (ทต.) วยรุ้นเขรถเครื่องทะเอาเสาไฟฟ้า เนียนแจ๊ก ๆ เลย

(ทก.) วยรุ้นขี่รถจักรยานยนต์ชนเข้ากับเสาไฟฟ้าแหลกละเอียดเลย

(ที่ว่าแหลกละเอียดคุณคิดว่าน่าจะเป็นรถ หรือคน หรือเสาไฟฟ้า.....ขอรับ)

ชาวปักษ์ใต้อาจใช้คำว่า “ทะ” เป็นคำกริยาในความหมายอื่นได้อีกเนาะครับ คือ แปลว่า ตะครุบ, จับ หรือ จับ

¹ รองศาสตราจารย์ ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ดังในประโยคที่ว่า

1. (ทต.) หมามาพบเห็นแมวแล้ว หมัน
ต้องแล่นไปเตะแมวทุกทีผิด

(ทก.) สุนัขของผมพบเห็นแมวแล้ว มัน
ต้องวิ่งไปเตะกรูบแมวทุกครั้งเลย

2. (ทต.) แรกคืนตอนผมล้มลง ไม่รู้มือ
ผมไปเตะไอ้ใครเข้าเมลิ้นฯ

(ทก.) เมื่อคืนนี้ตอนผมล้มลง ไม่ทราบ
มือผมไปจับอะไรเข้าลิ้นฯ

3. (ทต.) พอผมเดินผ่านบ้านตัว หมาดัว
เตะเอาผมแล่นเกือบไม่ทัน

(ทก.) พอผมเดินผ่านบ้านของคุณ
สุนัขของคุณจับเอา ผมวิ่งหนีเกือบไม่ทัน

การใช้คำว่า “เตะ” นี้จะเห็นได้ว่าภาษากลาง
จะใช้ในความหมายหนึ่ง แต่ภาษาถิ่นใดกลับใช้ในอีก
ความหมายหนึ่งต่างออกไป ลักษณะเช่นนี้เรียกว่า
เป็นคำที่มีความหมายย้ายที่ คือ การใช้คำเดียวกัน
แต่มีความหมายแตกต่างกันครับ

ดัน

คำต่อไปก็คือคำว่า “ดัน” เป็นอีกคำหนึ่งที่
น่าสนใจมาก เพราะในภาษากลางจะใช้คำว่า “ดัน”
เป็นคำนาม แล้วให้ความหมายว่า “เรียกกลอนชนิด
หนึ่งที่ว่าจะไป ไม่คำนึงถึงหลักสัมผัสว่ากลอนดัน”

ชาวปักษ์ใต้ใช้คำว่า “ดัน” ที่เป็นคำนามก็มี
เหมือนกันครับ แต่คำว่า “ดัน” ที่เป็นคำนามของ
ชาวปักษ์ใต้จะใช้ในลักษณะความหมายย้ายที่หมายถึง
ท้ายทอย คือส่วนสุดของกะโหลกศีรษะด้านหลังนั้น
แหละครับ หรือบางทีก็เรียกว่า “ท้ายดัน” ก็ได้เช่นกัน

ดังในประโยคที่ว่า

1. (ทต.) ไม่รู้ใครซัดโลกหินโลกดันผม
พอดี

(ทก.) ไม่ทราบใครขว้างก้อนหินถูกที่
ท้ายทอยของผมพอดี

2. (ทต.) ผมว่าท้ายดันตัวไม่ควรโลกซัด
ด้วยโลกหิน นำไอ้โลกทุบกับไม้มากหวา

(ทก.) ผมว่าท้ายทอยของคุณไม่ควร
ถูกขว้างด้วยก้อนหิน น่าจะถูกตีด้วยไม้มากกว่า

ชาวปักษ์ใต้ยังใช้คำว่า “ดัน” เป็นคำกริยา
แล้วใช้ในหลายๆ ความหมาย ได้แก่

ความหมายที่ 1 ใช้คำว่า “ดัน” แปลว่า ดู
ดังในประโยคที่ว่า

1. (ทต.) หมาบ้านนี้ดันหน้า ขบคนไม่
เลือกหน้าเลย

(ทก.) สุนัขบ้านนี้ดูมาก กัดคนไม่
เลือกหน้าเลย

2. (ทต.) แต่ผมว่าไม่รู้หมาหรือว่าเจ้า
หมันดันหาวกัน

(ทก.) แต่ผมว่าไม่ทราบว่าสุนัขหรือ
เจ้าของมันดูกว่ากัน

ความหมายที่ 2 ใช้คำว่า “ดัน” แปลว่า
ชุกชน

ดังในประโยคที่ว่า

1. (ทต.) เด็กนี้โลกใครที ดันจิงหู

(ทก.) เด็กคนนี้ลูกของใครกันนะ ชุกชน
เหลือเกิน

2. (ทต.) ฟันแงแงๆ แหละ มือฟือย่าดัน
แรงดี

(ทก.) ฟันแงแงๆ ซิ มือของฟือย่า
ชุกชนนักซี

ความหมายที่ 3 ใช้คำว่า “ดัน” แปลว่า ว่า
กลอนสด คือ พูดเป็นกลอนสดๆ ทันทีโดยไม่ได้
เตรียมหรือท่อง “กลอนผูก” มาก่อน เช่น

(ทต.) ไ้บ่ว่านี่เก่งจังหู รำก้าสวย ดัน
กลอนก้าแง

(ทก.) ไ้หนุ่มคนนี่เก่งเหลือเกิน รำก้า
สวย ว่ากลอนสดก็แง

ความหมายที่ 4 ใช้คำว่า “ดัน” แปลว่า

เขียนทวน ซึ่งคล้ายกับความหมายของภาษากลางที่
แปลว่า เขียนเป็นฝีมือนั่นที่ลงที่

ดังนั้น คำว่า “ดัน” ในภาษาถิ่นใต้ก็ควรจะ
จัดเข้าอยู่ในกลุ่มคำที่มีความหมายย้ายที่ (จากภาษา
กลาง) แต่บางส่วนก็มีลักษณะเป็นคำที่มีความ
หมายกว้างออกก็ควรจะได้นะขอรับ

ฉาบ

ต่อไปเรามาพูดถึงเครื่องดนตรีกันบ้างนะครับ
เครื่องดนตรีชนิดหนึ่งจัดเป็นเครื่องดนตรีประเภท
เครื่องตีประกอบจังหวะ ทำด้วยโลหะ รูปร่างเป็น
แผ่นกลมคล้ายจาน แต่มีปมูนูนขึ้นตรงกลาง ที่ตรง
กลางปมูมเจาะรูไว้ร้อยเชือกหรือเส้นหนังสำหรับดีดตี
ทั้งภาษากลางและภาษาถิ่นใต้เรียกเครื่องดนตรีนี้ว่า
“ฉาบ” เหมือนกันเปียบเลยครับ

คำว่า “ฉาบ” นอกจากเป็นคำนามแล้ว ยัง
ใช้ทำหน้าที่เป็นคำกริยา แปลว่า ทา เคลือบ หรือ
เคลือบแต่ผิวๆ เช่น ฉาบปูน ฉาบกล้วย ในความ
หมายนี้มีใช้ตรงกันทั้งภาษากลางและภาษาถิ่นใต้ครับ

แต่คำภาษาถิ่นใต้ยังใช้คำว่า “ฉาบ” เป็นคำ
กริยาในความหมายว่า โอบ หรือบินเฉียว คือ โผลง
มาคว้าเอาสิ่งของไป (มักใช้แก่นก) อีกความหมาย
หนึ่ง

ดังในประโยคที่ว่า

1. (ทต.) ยิวฉาบได้ปลาตัวใหญ่ไป
(ทก.) เขี่ยวโอบได้ปลาตัวใหญ่ไป
2. (ทต.) กาฉาบเอาโลกไก่อของตัวไปแล้วนุ
(ทก.) กาบินเฉียวเอาลูกไก่อของคุณไป

แล้วโน่น

ชาวบักษีใต้ยังใช้คำว่า “ฉาบ” เป็นคำ
วิเศษณ์ในความหมายที่ว่า เกือบ เฉียด แทะหรือ
จวนเจียน

ดังในประโยคที่ว่า

1. (ทต.) แรกวา ผมฉาบโลกหมาตัวจบไป

(ทก.) เมื่อวานนี้ ผมเกือบถูกสุนัข
ของคุณกัดเอา

2. (ทต.) เด็กลงไปเล่นน้ำ แล้วจมน้ำ
ฉาบตายไป

(ทก.) เด็กลงไปเล่นน้ำ แล้วจมน้ำ
จวนเจียนจะตายเลย

ดังนั้น คำว่า “ฉาบ” ในภาษาถิ่นใต้ก็คง
ต้องบอกว่าเป็นคำที่มีลักษณะความหมายกว้างออก
หรือมีหลายความหมายมากกว่าในภาษากลางครับ

ถก

คำอีกคำหนึ่งที่น่าสนใจคือคำว่า “ถก” ใน
ภาษากลางใช้เป็นคำกริยา แปลว่า ดึงรั้งให้สูงขึ้น
อย่างถกผ้านุ่ง ถกแขนเสื้อ นี่ก็เป็นความหมายหนึ่ง
หรือในอีกความหมายหนึ่งก็แปลว่าดึงให้หลุดลอก
ออกมา อย่างถกหนังหัว หรือบางที่เราก็นิยมใช้ว่า “ถลก”
ก็ได้

และโดยปริยายหมายความว่า ยกเอาขึ้นมา
พิจารณาด้วยเหตุผล เช่น ถกปัญหา เป็นต้น

โดยลักษณะนี้ทั้งภาษากลางและภาษาถิ่นใต้
ก็จะใช้ในความหมายที่เหมือนกัน แต่นอกเหนือจาก
ความหมายเหล่านี้แล้ว ชาวบักษีใต้ยังใช้คำว่า
“ถก” เป็นคำกริยาในความหมายอื่นๆ ได้อีก คือ
แปลว่า ผงก, กระดก, โผล่ หรือชะเง้อ

ดังในประโยคที่ว่า

1. (ทต.) พอผมเหยียบปลายไม้ทำนี้
ปลายไม้ทำนี้ถกขึ้นทันที

(ทก.) พอผมเหยียบปลายไม้ด้านนี้
ปลายไม้ด้านโน้นก็กระดกขึ้นทันที

2. (ทต.) พี่.....พี่แลให้ดีตะ ไม่วีไ้อัโห
ถกคอบอยู่บนจอมปลวกนุ

(ทก.) พี่.....พี่ดูให้ดีชี ไม่ทราบอะไร
โผล่หัวอยู่บนจอมปลวกโน้น

3. (ทต.) พอคนเดินผ่าน ผึ่งก้าถกคอบ

ขึ้นแลเลย

(ทก.) พอคนเดินผ่าน กิ่งก่าก็ผกหัว

ขึ้นดูเลย

(ที่น่ากลัวก็คือ พอเราเดินผ่านกอไผ่ ฝูงจิ้งจอกก็ “ตก” คอขึ้นมาทันที ถ้าอย่างนี้ก็ตัวใครตัวมันนะขอรับ)

ตุ๊ด

เมื่อเราพูดถึงคำว่า “ตุ๊ด” ประทานโทษครับท่านผู้อ่านอย่าหาว่าผมพูดไม่สุภาพ หรือพูดหยาบคายเลยขอรับ ท่านต้องถามเสียก่อนว่าเราพูดภาษาอะไร หมายความว่าเราพูดภาษากลางหรือภาษาถิ่นใดกัน ถ้าพูดภาษากลางคำนี้ก็ถือว่าเป็นคำไม่สุภาพเพราะคำว่า “ตุ๊ด” เป็นคำนาม แปลว่า รุกัน (นี่ผมลอกพจนานุกรมตรงๆ เลยครับ)

ชาวปักยใต้ไม่ใช่คำว่า “ตุ๊ด” แปลว่า รุกันเหมือนภาษากลางเพราะคำว่า “กัน” หรือ “ตะโพก” นั้น ชาวปักยใต้จะเรียกว่า “วาน” ซึ่งกร่อนมาจากคำว่า “ทวาร” ขอรับ (สุภาพดีออกนะขอรับ)

แต่วันนี้เราจะพูดถึงคำว่า “ตุ๊ด” กัน คำว่า “ตุ๊ด” ในภาษาถิ่นใต้ก็มี แต่ชาวปักยใต้ใช้คำว่า “ตุ๊ด” ในความหมายขำๆ ที่คือ ความหมายไม่ตรงกับภาษากลาง เพราะคำว่า “ตุ๊ด” ในภาษาถิ่นใต้นั้น

หมายถึง เครื่องมือสื่อสารชนิดหนึ่ง เป็นเครื่องเป่าให้สัญญาณ (ในสมัยโบราณ) ทำด้วยเขาควยโดยเลื่อยที่โคนเขาและเลื่อยที่ปลายเขาออกให้เป็นรู เวลาเป่าก็เป่าที่รูด้านปลายเขาเสียงจะดัง “ตุ๊ด ตุ๊ด.....” หรือ “อู้ด อู้ด.....” อะไรทำนองนี้แหละ เขาจึงเรียกว่า “ตุ๊ด” ครับ

ดังในประโยคที่ว่า

1. (ทก.) ชาวประมงเป่าตุ๊ดเพื่อบอกคนบนหลังว่าเรือแก่ถึงหลังแล้ว

(ทก.) ชาวประมงเป่าเครื่องส่งสัญญาณที่เรียกว่าตุ๊ดเพื่อบอกคนบนฝั่งว่าเรือจวนจะถึงฝั่งแล้ว

2. (ทก.) แม่ได้ยินเสียงพ่อเป่าตุ๊ดแล้วเราเอาแข่งไปถ้าใส่ปลากันดีหวานะโลก

(ทก.) แม่ได้ยินเสียงพ่อเป่าตุ๊ดแล้ว เราเอาแข่งไปรอใส่ปลากันดีหวานะลูก

ครับ ถ้าชาวปักยใต้โดยเฉพาะถ้าสาว ๆ (สมัยก่อน) เธอมาชวนไปเป่าตุ๊ดแล้วละก้อ ท่านผู้อ่านที่เป็นคนภาคอื่น (หรือคนสมัยใหม่) ก็อย่าได้เพลอคคิดเป็น “ตุ๊ด” ในภาษากลางเข้าล่ะ เดี่ยวจะงงว่าจะเป่าเข้าไปได้อย่างไร.....มันคนละ “ตุ๊ด” กันนะขอรับ

เฮ้อ.....เรื่องภาษาบางทีก็อธิบายยากเหมือนกันนะขอรับพระคุณท่าน

